

Інна ПАХОЛОК

ЕТНОГРАФІЧНА СПЕЦИФІКА ТРОЇЦЬКИХ РОСЛИН

У статті систематизовано та проаналізовано традиційні вірування, застереження та заборони українського народу, які пов'язані з вибором тих чи інших рослин для прикрашання житлових та господарських споруд напередодні Трійці. На основі власних етнографічних польових записів, опублікованих джерел і даних наукової літератури автор дослідила регіональні традиції застосування клечання (маю), встановила його основні критерії вибору та етнографічну специфіку.

Ключові слова: етнологія, Україна, історико-етнографічні регіони, природнокліматичні умови, народні уявлення, троїцькі рослини, звичай.

© І. ПАХОЛОК, 2013

У структурі народної духовної культури українців Зелені свята є одними з найбільших свят календарного року. Це зумовлено тим фактом, що традиційні троїцькі звичаї та обряди — це не лише низка магічних дій і заборон, яких українці дотримувалися з давніх-давен, а й важливий комплекс своєрідних вірувань та мотивів, багатий пласт обрядової лексики, народних назв окремих днів і тижнів відповідного періоду, а також різних синонімів на означення троїцької зелені. Саме з цієї причини Зелені свята як важливий об'єкт дослідження неодноразово привертала увагу українських та зарубіжних дослідників — етнологів, фольклористів, лінгвістів.

Відтак зазначене у заголовку питання частково вже було предметом уваги вчених. Окремі його аспекти вивчали народознавець Марина Гримич [14, с. 21—29] та діалектолог Надія Осташ [34, с. 248—268]. Етнографічну специфіку троїцької зелені у південно-західному регіоні України досліджувала Лариса Литвин [32, с. 33—37]. Етнолог на основі матеріалів, зібраних з цих теренів, відзначила, що вибір тієї чи іншої рослини для замаювання житлових та господарських споруд значною мірою залежить від природнокліматичних умов.

Особливий інтерес становить фактичний матеріал, який зібрав на пограниччі українсько-білоруського Полісся російський лінгвіст Нікіта Толстой. У коротенькій розвідці автор звернув увагу передовсім на ті породи дерев, яким надавали перевагу місцеві поліщуки [41, с. 14—18]. Вдалою на наш погляд є спроба вченого закартографувати клечальний звичай на цих теренах.

У порівняльному плані наукову цінність мають етнографічні відомості, які свого часу зафіксували Михайло Пйотровський на Овруччині [13, с. 303—351], Михайло Зубрицький на Бойківщині [21, с. 33—60] та Володимир Шухевич на Гуцульщині [44]. Окрім цих опублікованих матеріалів, у нашій розвідці використані також польові етнографічні записи автора, зафіксовані у різних районах України [1; 2; 5; 6].

Головна мета цієї розвідки — систематизувати усі відомі нам дані про троїцьку зелень, яку українці використовують для замаювання свого обійстя напередодні Зелених свят та проаналізувати комплекс вірувань, застережень та заборон, які пов'язані з використанням тієї чи іншої рослини. На основі цього з'ясувати основні критерії їхнього вибору, а відтак етнографічну специфіку клечального матеріалу загалом.

Не спиняючись докладно на розгляді локальних назв на означення троїцьких рослин («май», «клевчання», «глетчання», «зело»), про що вже йшлося у нашій публікації [35, с. 574—582], відразу зупинимось на їхній характеристиці. Лише зауважимо: звичай клевання у східних слов'ян, зокрема і в українців, пов'язаний з відміною заборони на рубання дерев у троїцько-русальний період. Тому, мабуть, з російського повір'я довідуємось про те, що на Трійцю ліс — «іменинник» [7, с. 99]. Тобто з цього часу відмінялось табу не лише на повалення дерев, але й починався масовий збір трав і квітів, про що йтиметься далі.

Стосовно вибору матеріалу для замаювання, то у науковій літературі присутні різні погляди. Так, знаний дослідник народного календаря українців С. Килимник був переконаний у тому, що «на клевання можна рубати-ламати лише: дуба, клена, явора, липу, ясеня — це чарівні дерева і кожне має своє магічне значення. Не можна рубати-ламати берези, осоки, тополі, вільхи, верби, але в кожній місцевості є своє улюблене для майовання» [24, с. 356]. Дотримуючись аналогічної думки про сакральність окремих дерев, М. Костомаров вважав, що найчастіше використовували у троїцькій обрядовості клен [26, с. 82—83].

З цим твердженням потрібно частково погодитися, зважаючи на те, що в минулому, згідно з народними уявленнями, кожне дерево і справді мало своє магічне значення, на яке українці зважали під час його використання не лише у календарній обрядовості, а й у побуті. Візьмемо для прикладу будівництво хати. З усіх придатних для цієї справи відбирали лише «дозволені» дерева, тобто такі, які вкладалися в рамки існуючих семантичних класифікацій. Ця система формувалася за принципом символічних протиставлень (класифікаторів), за допомогою яких людина орієнтувалася в навколишньому світі. Наприклад, загальнопоширена заборона використовувати для будівництва сухостій ґрунтувалася на протиставленні «сухе — зелене», що в символічному підтексті відповідало: «мертве — живе» [8, с. 27]. Мабуть, саме тому українці Карпат вірили, що сухостійне дерево буде сохнути, а з ним і будуть сохнути мешканці хати [42, с. 35]. Навіть побачене у ві сні зламане дерево, на думку лемків, означало обірване життя [16, с. 94].

Зрозуміло, що у формуванні таких повір'їв значну роль відігравала магія подібності. Так, у хаті, збудованій із стрункого, здорового дерева, за народним повір'ям, народжувались і виростили стрункі, високі і здорові діти.

Безперечно, відповідні уявлення українців посідали значну роль під час вибору клевання. Однак не варто забувати про те, що застосування троїцьких рослин в магічному сенсі значною мірою залежало від лікувальних властивостей більшості з них.

У контексті дослідження етнографічної специфіки клевання потрібно обов'язково враховувати природно-географічне середовище того чи іншого історико-етнографічного регіону чи району. Справді, залежно від місцевості, для маю використовують різні рослини. Л. Литвин переконана, що територія Західної України з погляду вживання клеваальної зелені ділиться на дві частини: рівнинну і гірську. На рівнинній місцевості домінувала як клеваальна рослина липа. У Підгір'ї вона поступово відходить на другий план, а в гірській частині частково зовсім зникає, тут її замінює явір [32, с. 35]. Ці міркування підтверджують конкретні факти. Зокрема, з етнографічних матеріалів Бойківщини довідуємось, що «в Задушну суботу вечером ідуть парубки і газди до церкви, рубають галузи з лип, і мають хижі, і весь будинок» [21, с. 46]. Вихідці з Холмщини також надавали перевагу цьому дереву. За даними наукової літератури, місцеві селяни «у Зелену суботу йшли в гай, на луки і приносили всякого зеленого зілля. Прибирали хату і біля неї долівку, посипали татарським зіллям, липою квітчали хату й загороду, де ночує худоба. Зелене гілля господиня клала також у ті місця, де зберігали льон та капусту і обов'язково за образи» [36, с. 261].

Зауважимо, що ареал використання липи охоплював не лише масиви Карпат, а значно ширшу територію [12, с. 8; 45, с. 263]. Зокрема, на теренах Надсяння місцеві старожили наголошували, що в минулому «йшли по липу під вечір будь-хто. Маїли в хатах за образами, по кутах» (с. Хлиплі Мостиського р-ну Львівської обл.) [1, арк. 16]; «Маїли липою в хаті. Йшли пополудню по неї в ліс, якщо не було біля хати» (с. Підліски Мостиського р-ну) [1, арк. 16]. Крім того, гілки липи, в поєднанні з іншими породами дерев, зокрема з вербою чи кленом, українці використовували для замаювання в таких

історико-етнографічних регіонах, як Слобожанщина, Наддніпрянщина та Поділля [34, с. 255]. Стосовно останнього, то тут селяни називали маєм гілки таких дерев, як клен, верба, липа, акація [29, с. 378]. Подібну інформацію зафіксував на території Слобожанщини П. Іванов: «Ввечері прибирали свої хати зеленню, до того ж перед дверима натикають молодих деревець, переважно клена, липи, ясена» [22, с. 86]. Стосовно гілок явору, то їм надають перевагу гуцули, про що вже йшлося.

На рівнинній території України поряд з використанням липи і явора утворюють цікаві засяги береза, клен, ясен, спорадично — акація, каштан, бузок, ліщина (Золочівський р-н Львівської обл., Тербовлянський, Заліщицький р-ни Тернопільської обл.) [32, с. 35]. Так, березою прибирали помешкання на теренах Волині та Полісся, про що довідуємось із розвідки В. Доманицького: «Улиці замітають, подвір'я посипають піском, ворота і огорожу завітчують березами, стіни у хатах убирають клечанем, а долі настеляють «лепехи» (лопуха)» [19, с. 7]. Стосовно клена, то це дерево українці використовували також в обрядах Божого Тіла та Іванового дня. На думку російського дослідника Н. Толстого, в обряді прикрашання дому на Трійцю у басейні Середньої Прип'яті, в межиріччях Горині й Уборті, Нижньої Десни і Дніпра перевагу надавали клену, тоді як у прилеглих до них частинах Мозирського та Гомельського Полісся клен поєднується з липою, що, власне, і підтверджує розроблена автором карта [41, с. 18]. На теренах Середнього Полісся (Житомирщина) також «прикрашають свої помешкання від воріт вирубаними свіжими деревами клена, ясеня й берези, обсаджують ними хати перед дверима і вікнами [...] в хаті над образами й по кутах затикають зелені галузки з цих дерев» [13, с. 322]. Водночас на Покутті, за свідченням польського етнолога О. Кольберга, селяни повністю замаювали вікна листям акацій або бузку [44, с. 200], в іншій місцевості використовували для клечання ліщину [45, с. 262]. Натомість на Одещині (південь України) квітчанням була маслина, а також «такі дерева, що не бистро в'януть. Землю обтрушували травичкою і ромашкою» [31, с. 334].

Окремий засяг використання троїцького клечання становить Західне Полісся, а саме Рожищен-

ський, Старовижівський, Камінь-Каширський, Турійський, Ратнівський р-ни Волинської обл. Таку думку висловила Л. Литвин [32, с. 35]. Дослідниця вважає, що тут найбільше поширеними були береза, клен, спорадично — ліщина. Це засвідчують сучасні репрезентанти інформації. Наприклад, мешканці Камінь-Каширщини наголошували: «То рубають деревце: клен, ясен, березу. Березу беруть в лісі, закопують біля порогу в ямки. Дехто вішає по хаті» (с. Грудки) [2, арк. 6]; «Прибирали лепехою, рубали гілляки клену, ясеню. Кльон кругом хати обтикували» (с. Осівці) [2, арк. 33].

Крім українців, аналогічні породи дерев для прибирання житлових і господарських будівель використовували також інші східні слов'яни. Скажімо, білоруси теж застромлювали у брами доставлені з лісу молоді берізки, а галузками клену чи липи оздоблювали стіни та вікна у хатах [20, с. 52]. Натомість у росіян головним троїцьким деревцем була лише берізка, яка, на думку В. Соколової, «стала символом російської природи» [39, с. 188].

Варто зазначити, що особливе місце серед троїцьких рослин посідала осика. Загальновідомо, що це дерево, за народними уявленнями, є проклятим. Про причину цього прокляття можна довідатися з численних переказів про дерева. В одному з них йдеться: «Коли зрадник Юда постановив повіситися, він вперше пішов до берези, але вона налякалася й побігла, проте не прийняла зрадника [...]. Юда вдався до осики й вона прийняла його, і зрадник на ній повісився. Через це осика нечиста, проклята, і вічно дрижить, і без вітру, а люди жахаються її й оминають. Щоб мертвий відун не виходив із гробу і не шкодив людям, у могилу його вбивають осикового кілка» [23, с. 55]. Осика селяни вважають також непридатною для будівництва житла, аргументуючи це так: «В хаті все буде труситися, як на осичині, всі будуть лаятися» [37, с. 96], або: «Гроза влучить у грішне дерево» [37, с. 96]. Саме з цієї причини народна традиція забороняла гілки осики навіть вносити до хати.

Проте з іншого боку, за багатьма свідченнями, це дерево вважають корисним, позаяк воно «наводить жах на все лихе». Більше того, його використовують для клечання, про що довідуємось з відповідних першоджерел: «Особливо слід виділити клечання з осики: його ставлять на воротах і по всіх кутках загоро-

ди (тобто обори), щоб захистити корів та телят од відьми; бо це дерево, за народним повір'ям, має особливу силу протидіяти нечистій силі» [33, с. 65]. Крім того, осикову гілку неодмінно ставили біля конюшні, «щоб домовий коней не гонив» [17, с. 76]. Відповідні свідчення можна було б продовжувати [38, с. 143; 30, с. 114; 14, с. 23], але гадаємо, що й поданих цілком достатньо для того, щоб переконатися в тому, що відповідне дерево було досить популярним серед інших трійцьких рослин і використовувалось населенням лише як оберіг.

У контексті сказаного на увагу заслуговує цікаве спостереження П. Іванова про те, що «під Трійцю вносять на ніч до хати зрубану осіку, і якщо виявиться на ранок, що листки на цьому дереві залишились зеленими, хоча б вони і засохли за ніч, але лише зберегли б свій колір, то всі в родині доживуть і до наступного клечання, якщо ж за ніч листя на осіці почорніє, то потрібно очікувати смерті кого-небудь із членів сім'ї» [22, с. 141]. Подібно ворожили на теренах Бойківщини, що засвідчують такі польові етнографічні матеріали: «Майили на Святу Ниділю і на Купала тучним зільом — тільки гілочок, кілько є челяди в хаті. Як котра гілочка зов'яне, то той умре» [4, арк. 19]. Згадаймо, що аналогічним способом українці передбачали майбутнє також в інші календарні дні, наприклад на свято Катерини. Цього дня дівчата ставили у воду гілочки вишні згідно з кількістю членів сім'ї, позначаючи їх кольоровими нитками. Відповідно, чия гілка до Різдва або Василя розквітне — той довго житиме, чия всохне — захворіє або помре [28, с. 31]. Для порівняння: поляки ворожили на різдвяному деревці. Вони вважали, що якщо на деревці «полазнику» рано в'януть колючки, то буде голод; якщо осипаються колючки, то в наступному році хто-небудь помре [11, с. 75—76].

До речі, при уважному розгляді процитованих ворожінь неозброєним оком помітна одна важлива деталь — ототожнення рослин із членами роду. Його можна спостерігати не лише в календарних звичаях та обрядах, але й в інших ділянках народної культури. Маємо на увазі декоративне мистецтво, а саме настінні розписи українських хат. Для нас науковий інтерес становить так званий квіт, що має форму розетки чи вазона і символізує дерево життя. Скажімо, серед старожилів Лемківщини донедавна зберігало-

ся повір'я про те, що «квіт» повинен мати стільки галузок, скільки членів сім'ї живе в цій хаті, від прадіда почавши [18, с. 5]. Якщо народжувалась дитина, — домальовували внизу розети ще одну пару галузок. Відповідно, якщо хтось із членів сім'ї помирав, то дописували поминковий знак — свастику з хрестами [18, с. 5]. Натомість населення Старосамбірщини було переконане: якщо на обійсті зрубати дерево у цвіту, то у хаті помре хтось із дітей [15, с. 76]. Притому слід наголосити, що повір'я, які стосуються реальних дерев, надзвичайно багаточисельні і різноманітні — вони є характерними для всіх народів і по суті зводяться до однієї ідеї: дерево — живе створіння, антропоморфне чи зооморфне.

У контексті сказаного більш-менш очевидним є і те, чому напередодні Зелених свят бойки не мали тієї хати, де була жалоба [4, арк. 5]. На Закарпатті селяни уточнили, що будинок, де хто-небудь помер, не можна прикрашати зеленню цілий рік [9, с. 243]. До слова: відповідні свідчення не є поодинокими. Більше того, подекуди вони зберігалися у пам'яті українців аж до початку ХХІ ст. [25, с. 211]. Для порівняння: у Замагур'ї у будинок, де недавно був покійник, заборонялось приносити різдвяне деревце [11, с. 75].

Як уже згадувалося, оселю замаювали напередодні Трійці не лише зеленими гілками, але й травами і квітами. Зокрема, на Звенигородщині (Середнє Подніпров'я) «всякиме квіткаме у хатах квічають коло образів, на стінах скрізь, на сволиці, геть скрізь де можна, там і квічають. І ці квітки там в хатах коло образів стримлять цілий год, аж доки другі наростуть квітки» [27, с. 15]. Зауважмо, що майже скрізь в Україні селяни частину святкової зелені використовували для прибирання обійстя, а частину — освячували у церкві, що підтверджують конкретні факти. Зокрема, польові етнографічні записи із Західного Полісся засвідчили: «Лепеха так є. Діти підуть. Нема в кого дітей, піде мужчина, чи жінка піде [...]. І клен рвали, затикали під стріху надвору і в хаті за образами. Лепеху ложили на підлозі [...]. В церкві тоже прибирали. З церкви приносили (освячені. — І. П.) лепеху і клін. В хаті ложили» (с. Відерта Камінь-Каширського р-ну Волинської обл.) [2, арк. 37].

Необхідно зазначити, що в різних історико-етнографічних регіонах і районах України на вибір

зеленосвятських рослин певним чином впливали і місцеві традиції. Так, на Слобожанщині «напередодні троїцького дня, в суботу, селяни рвуть різні запашні трави, як-от: богородську траву, чебрець, полин, любисток, аїр, і ввечері прибирають свої будинки зеленню [...]» [22, с. 86]. Натомість подолляни підлогу чи земляну долівку одночасно встеляли «осокою, любистком, м'ятою, пижмою, ласкавцями та ін.» [29, с. 378]. Українські горяни Гуцульщини «затичують теж декуди хату з надвір'я листем любистку і скорушини [...]. Листе любистку уживають до вікон тому, бо воно м'яке, держиться добре скла, а листе скоруха «кудряве, має ладну уроду, навкруг як висічене» до того оно вузке, тому дає виразний взір на склі» [43, с. 250].

Досить помітне місце серед троїцьких рослин посідає лепеха. Загальновідомо, що це трав'яниста багаторічна рослина з довгими мечеподібними листками й гострим запахом. Вона має надзвичайно багато народних назв: «лепешник», «плешник», «аїр», «гаїр», «ірник», «явор», «ягур» [10, с. 114]. Позаяк слово «аїр» запозичене з турецької мови, то цілком закономірним є те, що рослина має ще такі найменування: «татарське зілля», «татарка», «татарник», «татарський корінь» [10, с. 114]. В одній з українських легенд йдеться про те, що в Україну лепеху принесли татарські ординці, які брали її зі собою у важливі походи. Зілля кидали в незнайомі річки та озера, вважаючи, що воно очищає воду, після чого самі пили воду та напували своїх коней. Кинуті у тих місцях кусники кореня аїру згодом прижилися [12, с. 83].

Зауважмо: найчастіше лепеху використовували жителі Полісся та Волині. І це цілком закономірно, адже саме тут найбільш сприятливі для її росту природнокліматичні умови (розгалужена водна система, значна болотистість). За інформацією сучасних репрезентантів, «ставили лепеху на дворі, по хаті, щоб коло неї проходити» (с. Ворокомле Камінь-Каширського р-ну Волинської обл.) [2, арк. 45]; «По лепеху ходили на берег. По лепесенці стелили в хаті в усіх хоробах» (с. Грудки Камінь-Каширського р-ну) [2, арк. 12]; «А лепеху, то колись ще й була стріха, то ще в стріху засаджували. І під хатою стелили і в хаті стелили. На Зелені свята. Я знаю?! Стелили по дворі лепеху. Ну, і в церкві стелили тоже. І святимо лепеху» (с. Ощів Горохівського р-ну Во-

линської обл.) [5, арк. 8]. Зрештою, ця традиція на відповідних теренах зберігається і досі.

До усього сказаного раніше доцільно наголосити і на іншому: крім свіжої зелені, в ряді сіл Поліського краю для оформлення інтер'єру на Зелені свята використовували також сушені квіти: «На Трійцю сухі квіти «шалю», татарника, любистка та м'яти — кидали в хаті на підлогу» [40, с. 100]. Спорадично селяни трусили по підлозі листочки дерев, очерет, навіть збіжжя та солону [14, с. 22].

На основі власних етнографічних польових записів, опублікованих джерел і даних наукової літератури доведено, що вибір троїцької зелені залежав передовсім від вірувань й уявлень українців, які базувались на лікувальних (магічних) властивостях тих чи інших рослин та взаємозв'язку останніх з душами померлих родичів, а також — від природно-географічних умов історико-етнографічних регіонів України. Першим критерієм пояснюємо використання одних і тих же рослин для прибирання житлових та господарських споруд, а після завершення Зелених свят — для застосування у народній медицині та ветеринарії. Другий критерій дозволяє виокремити регіональні особливості (розбіжності) клечально-го матеріалу. Наприклад, з'ясовано, що поліщуки надавали перевагу клену і березі, населення Українських Карпат — явору, вербі та ліщині. Натомість на теренах Слобожанщини, Наддніпрянщини та Поділля липу використовували в поєднанні з вербою чи кленом. Встановлено, що особливе місце серед троїцьких дерев посідала осика, яку українці ставили переважно на воротах, по всіх кутках загороди, в господарських приміщеннях як оберіг від відьом, будь-якої іншої нечистої сили.

1. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка (далі — Архів ЛНУ ім. Івана Франка). — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 60-Е. — 20 арк. (Польові етнографічні матеріали до теми «Календарна обрядовість літнього циклу», зафіксовані Парій (Пахолок) Інною Ростиславівною у Мостиському районі Львівської області).
2. Архів ЛНУ ім. Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 72-Е. — 49 арк. (Польові етнографічні матеріали до теми «Календарна обрядовість літнього циклу», зафіксовані Парій (Пахолок) Інною Ростиславівною у Камінь-Каширському районі Волинської області).
3. Архів ЛНУ ім. Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 208-Е. — 8 арк. (Польові етнографічні матеріали до теми «Народна демонологія Бой-

- ківщини», зафіксовані Левкович Надією Миколаївною у Старосамбірському районі Львівської області).
4. Архів ЛНУ ім. Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 211-Е. — 19 арк. (Польові етнографічні матеріали до теми «Народна демонологія Бойківщини», зафіксовані Левкович Надією Миколаївною у Долинському районі Івано-Франківської області).
 5. Архів ЛНУ ім. Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 346-Е. — 26 арк. (Польові етнографічні матеріали до теми «Зелені свята в українців: традиційні звичаї та обряди», зафіксовані Пахолок Інною Ростиславівною у Горохівському районі Волинської області).
 6. Архів ЛНУ ім. Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 347-Е. — 7 арк. (Польові етнографічні матеріали до теми «Зелені свята в українців: традиційні звичаї та обряди», зафіксовані Пахолок Інною Ростиславівною у Рогатинському районі Івано-Франківської області).
 7. Агапкина Т.А. Лес / Т.А. Агапкина // Славянские древности: Этнолингвистический словарь : в 5-ти т. / под общей ред. Н.И. Толстого. — М. : Международные отношения, 2004. — Т. 3: К (Круг) — П (Перепелка). — С. 97—100.
 8. Байбурин А.К. Жилище в обрядах и представлениях восточных славян / А.К. Байбурин. — Ленинград : Наука, 1983. — 188 с.
 9. Богатырев П.Г. Магические действия, обряды и верования Закарпатья / П.Г. Богатырев // Богатырев П.Г. Вопросы теории народного искусства. — М. : Искусство, 1971. — С. 169—296.
 10. Болтарович З. Українська народна медицина: історія і практика / Зоріана Болтарович. — К. : Абрис, 1994. — 320 с.
 11. Валенцова М.М. Деревце обрядовое: деревце рождественское / М.М. Валенцова, Л.Н. Виноградова, Е.С. Узенева // Славянские древности: Этнолингвистический словарь : в 5-ти т. / под общей ред. Н.И. Толстого. — М. : Международные отношения, 1999. — Т. 2: Д — К (Крошки). — С. 75—76.
 12. Вархол Н. Рослини в народних повір'ях русинів-українців Пряшівщини / Надія Вархол. — Пряшів ; Едмонтон : ЕХСО s. r. o, 2002. — 151 с.
 13. Возняк М. Народний календар із Овруччини 50-х років ХІХ століття у записі Михайла Пйотровського / Михайло Возняк // Записки Наукового товариства імені Шевченка / ред. Р. Кирчів, О. Купчинський. — Львів, 1995. — Т. ССXXX: Праці Секції етнографії та фольклористики. — С. 303—351.
 14. Гримич М. Зелені свята / Марина Гримич // Родовід. — 1993. — № 5. — С. 21—29.
 15. Гузій Р. З народної танатології: карпатознавчі розсліди / Роман Гузій. — Львів : ІН НАН України, 2007. — 352 с.
 16. Гузій Р. Похоронні обряди / Р. Гузій, Й. Вархол, Н. Вархол // Лемківщина: історико-етнографічне дослідження / відп. ред. Степан Павлюк. — Львів : ІН НАН України, 1999. — Т. 2: Духовна культура. — С. 94—123.
 17. Дневникъ народныхъ праздниковъ Харьковской губернии // Харьковскій сборникъ. Літературно-научне приложеніє къ «Харьковскому Календарю» на 1887 г. / подъ ред. П.С. Єфименко. — Х. : Изданіє Харьковскаго Губернскаго Статистическаго Комитета, 1887. — Вып. 1. — С. 72—80.
 18. Добрянська І. Настінні розписи лемківських хат / Ірина Добрянська // Наше слово (Варшава). — 1963. — № 11 (344). — С. 5.
 19. Доманицький В. Народний календар у Ровенськiм повіті, Волинської губернії / Василь Доманицький // Матеріали до української етнології. — Львів, 1912. — Т. XV. — С. 62—89.
 20. Земляробчы календар : Абрады і звичаї / уклад., класиф., систэм. матэрыялаў і камент. А.І. Гурскага; уступ. арт. А.І. Гурскага, А.С. Ліса. — Мінск : Наука і тэхніка, 1990. — 405 с. — (БНТ : Беларус. нар. творчасць. АН БССР. Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фольклору).
 21. Зубрицький М. Народний календар, народні звичаї і повірки, прив[']язані до днів в тиждні і до рокових свят (Записані у Мшанці Староміського повіту і по сусідніх селах) / Михайло Зубрицький // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1900. — Т. III. — С. 33—60.
 22. Иванов П.В. Жизнь и поверья крестьян Кулянского уезда, Харьковской губернии / П.В. Иванов // Сборник Харьковского Историко-Филологического общества. — Х., 1907. — Т. VIII. — 216+IV с.
 23. Іларіон Митрополит [Іван Огієнко]. Дохристиянські вірування українського народу: історично-релігійна монографія / Митрополит Іларіон. — К. : Обереги, 1992. — 424 с.
 24. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні / Степан Килимник ; факс. вид. — К. : Обереги, 1994. — Кн. II. — Т. 3—4. — 528 с.
 25. Коваль-Фучило І. До проблеми: гріх і кара в українській народній традиції (на матеріалі фольклорних текстів, записаних у с. Мокряни Мостиського р-ну Львівської обл.) / Ірина Коваль-Фучило // Діалектологічні студії 2: Мова і культура. — Львів : Ін-т українозн. ім. І. Крип'якевича, 2003. — С. 201—222.
 26. Костомаров М.І. Слов'янська міфологія: Вибрані праці з фольклористики й літературознавства / М.І. Костомаров ; упоряд., прим. І.П. Бетко, А.М. Полотай ; вст. ст. М.Т. Яценка. — К. : Либідь, 1994. — 384 с.
 27. Кримський А.Ю. Звенигородщина. Шевченкова батьківщина з погляду етнографічного та діалектологічного: відтворення з авторського макету 1930 р. / Аг. Кримський ; авт. передмови А.Ю. Чабан. — Черкаси : Вертикаль, 2009. — XVI+438+10 с. ; іл.
 28. Курочкін О.В. Новорічні свята українців: традиції і сучасність / О.В. Курочкін. — К. : Наукова думка, 1978. — 192 с.

29. Курочкін О.В. Обрядовість (Календарні свята й обряди) / О.В. Курочкін // Поділля: історико-етнографічне дослідження. — К. : Доля, 1994. — С. 358—385.
30. Кутельмах К. Русалки в повір'ях поліщуків / Корнелій Кутельмах // Записки Наукового товариства імені Шевченка / ред. Р. Кирчів, О. Купчинський, М. Глушко. — Львів, 2001. — Т. ССХІІ: Праці секції етнографії і фольклористики. — С. 87—152.
31. Кушнір В.Г. Нариси традиційної культури українців Одещини (Миколаївський район) / В.Г. Кушнір, Н.О. Петрова, В.М. Поломарьов; відп. ред. Г.К. Кожоляно. — Одеса : СМІЛ, 2010. — 392 с. ; іл.
32. Литвин Л. Клеціальні рослини як оберіг у віруваннях українців (за матеріалами західних областей України) / Лариса Литвин // Наукові записки. — Львів : Музей народної архітектури та побуту у Львові, 1998. — Вип. 1. — С. 33—37.
33. Максимович М. Дні та місяці українського селянина / Михайло Максимович; упоряд., перек. з рос., вступ. стаття та прим. В. Гнатюка. — К. : Обереги, 2002. — 189 с.
34. Осташ Н. Про назви літніх християнських свят українців: Зелені свята / Надія Осташ // Діалектологічні студії. 1: Мова в часі і просторі. — Львів : ІН НАН України, 2003. — С. 248—268.
35. Пахолок І. «Май» («клечанья») — головний атрибут Зелених свят (карпатська традиція) / Інна Пахолок // Фортеця: збірник заповідника «Тустань». — Львів : Колір ПРО, 2012. — Кн. 2. — С. 574—582.
36. Рижик Є. Календарні обряди українців Холмщини і Підляшшя / Є. Рижик // Холмщина і Підляшшя: історико-етнографічне дослідження. — К. : Родовід, 1997. — С. 251—269.
37. Сілецький Р. Звичаї та обряди, пов'язані з будівництвом / Роман Сілецький // Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження / наук. ред. С. Павлюк, Р. Омеляшко. — Львів : ІН НАН України, 2003. — Вип. 3: У межиріччя Ужа і Тетерева. 1996. — С. 95—124.
38. Скуратівський В. Дідух: свята українського народу / Василь Скуратівський. — К. : Освіта, 1995. — 272 с.
39. Соколова В.К. Весенне-летние календарные обряды русских, украинцев и белоруссов XIX—XX в. / В.К. Соколова. — М. : Наука, 1979. — 287 с.
40. Тарас Я. Елементи озеленення та благоустрою поліської садиби / Ярослав Тарас // Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження / відп. ред. С. Павлюк, М. Глушко. — Львів : ІН НАН України, 1997. — Вип. 1: Київське Полісся. 1994. — С. 97—114.
41. Толстой Н.И. Троицкая зелень / Н.И. Толстой // Славянский и балканский фольклор. Этнолингвистическое изучение Полесья. — М. : Наука, 1986. — С. 14—18.
42. Файник Т. Житло та довілля: будівельні традиції українців Карпат / Тетяна Файник. — Львів : ІН НАН України, 2007. — 208 с.
43. Шухевич В. Гуцульщина. Ч. 4 / Володимир Шухевич // Материяли до українсько-руської етнології. — Львів, 1904. — Т. VII. — 212 с., іл.
44. Kolberg O. Dzieła wszystkie / Oskar Kolberg. — Wrocław ; Poznań, [1962]. — Т. 29: Pokucie. — Cz. I. — 358 s.
45. Kolberg O. Dzieła wszystkie / Oskar Kolberg. — Wrocław ; Poznań, [1974]. — Т. 49: Sanockie-Krosnieńskie. — Cz. I. — 552 s.

Inna Pakholok

ON ETHNOGRAPHIC SPECIFICITY OF TRINITY PLANTS

In the article have been systemized and analyzed Ukrainians' traditional beliefs, warnings and prohibitions tied with the choice of certain plants for decorating of dwellings and homestead construction on the eve of the Trinity Festival. On the basis of her own ethnographic field studies as well as published sources and data of scientific literature the author has thrown light upon regional traditions of klechannya (may) customs, found their main criteria of choice and ethnographic specificity.

Keywords: ethnology, Ukraine, historical and ethnographic regions, climatic conditions, national ideas, trinity plants, custom.

Инна Пахолок

ЭТНОГРАФИЧЕСКАЯ СПЕЦИФИКА РАСТЕНИЙ ТРОИЦЫ ДНЯ

В статье систематизированы и проанализированы традиционные верования, предостережения и запреты украинского народа, связанные с выбором тех или иных растений для украшения жилищ и хозяйственных построек накануне Троицы. На основе собственных этнографических полевых записей, опубликованных источников и данных научной литературы автор исследовала региональные традиции применения клечанья (мая), установила основные критерии выбора и этнографическую специфику обычая.

Ключевые слова: этнология, Украина, историко-этнографические регионы, природно-климатические условия, народные представления, растения Троицына дня, обычай.